

Napísané slovo má veľkú silu.
Ale kto dnes ešte píše listy?
Na papieri a rukou?

Carsten
Henn

LISTY NA DESIATOVOM PAPIERI

TATRAN

*Carsten
Henn*

**LISTY
NA DESIATOVOM
PAPIERI**

TATRAN

Z nemeckého originálu Carsten Henn: Die Butterbrotbriefe,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Piper Verlag GmbH,
Mníchov 2023,

preložila Erika Heráková Ridziová.

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2024
ako 5480. publikácia.

Vydanie I.

Prebal a väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval
Peter Zentko.

Zodpovedná redaktorka Eva Melichárková
Jazykové redaktorky Zlata Sršňová, Zuzana Šulajová
Technický redaktor Peter Zentko
Sadzba AldoDesign, Bratislava
Vytlačil FINIDR, s. r. o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

All rights reserved.

Copyright © 2023 Piper Verlag GmbH, München
Translation © Erika Heráková Ridziová 2024
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2024

ISBN 978-80-222-1510-7

Pre všetkých, ktorí si nasmeli nájsť vlastnú cestu.

Aj nenapísané listy si niekedy
nájdu adresáta.

(Marie von Ebner-Eschenbachová)

Prvá kapitola

Pristátie žeriava

Osud väčšinou rozdáva rany.

Len zriedka niekoho objíme.

Ako to teraz spravila sivovlasá žena s ustarostenou tvárou pokrytou vráskami. Pritískala Kati k sebe tak pevne, akoby ju už nikdy nechcela pustiť. Kati cítila, ako jej slzy po kvapkách stekajú po krku.

Žena sa volala Gudrun Lupenauová a Kati jej práve prečítala list číslo 31. Zostávalo ich už len šesť.

Keď sa v to ráno 7. októbra Kati vybrala na ulicu Zehnthofstraße, rátala s tým, že na ňu Gudrun Lupenauová nakričí, možno sa jej ujde aj zaucho, ale s objatím určite nerátala.

Vždy keď sa dalo, doručila list pešo. Trvalo to síce dlhšie, ale upokojovalo ju to viac, než keby sedela v aute a nemohla sa hýbať. Napriek tomu sa jej srdce v hrudi zakaždým prudko rozbúchalo.

Keď Kati prechádzala okolo cintorína, uvidela drevený križ na hrobe svojej matky a spomenula si na list číslo 1. Vtedy ešte nevedela, že bude treba napísať toľko ďalších.

Napísala ho po pohrebe, kvôli smútočnej reči. Tá

bola ako z vešiaka v textilnom diskonte. Jednotná veľkosť. Stačilo zmeniť meno, dátum narodenia a úmrtia, a smútočná reč by sa rovnako dobre hodila aj k hocikomu inému. Alebo lepšie povedané: rovnako zle. K žiaľu z matkinej smrti sa pridala hnev pre tie bezduché slová. Kati si pevne predsavzala, že na pohrebe nebude plakať, lebo vedela, že keď už raz začne, nebude môcť prestať. Ale pri tom hroznom prejave už nemohla zadržať slzy. Rozmazali jej kaľajovú očnú linku a vyzerali ako čierny atrament.

Keď sa vrátila domov, ihneď schytila telefón, aby sa pošťožovala farárovi, no zrazu dostala strach, že z nej od samého vzrušenia vytrysknú nesprávne slová. Múr, ktorý vztýčia, sa potom zrúti už pri najmenšom závane vetra. V liste si môže všetky formulácie starostlivo premyslieť. Preto začala hľadať listový papier a spomenula si na škatuľu s desiatovým papierom, ktorý pre ňu kedysi zbieral jej otec.

„To je len pre teba,“ hovoril, zatiaľ čo dôkladne odstraňoval z papiera omrvinky a iné zvyšky jedla. „Neskôr z neho môžeš vyrobiť niečo pekné.“ Myslel tým, že môže niečo zmajstrovať alebo listy použiť na kopírovanie. Tenký suchotavý materiál sa Kati zdal vždy magický, akoby sa naň dali písať zaklínadlá. Farbu síce prijímal len neochotne a písací stroj zanechával na papieri odstrihnutom na potrebnú veľkosť malé čierne šmuhy, ale na jeho lesklom povrchu sa písmená a slová zvláštne trblietali.

Kati zazlievala farárovi, že s jeho slovami bol matkin pohreb vlastne anonymný. Samé prázdne frázy, ktoré sa nemohli priblížiť k srdciam a dušiam pozostalých. Zvolila iné slová, použila veľa výkričníkov (robilo jej dobre pevne stláčať klávesu výkričníka na písacom stroji), preklínala meno Pána, viacnásobne (aj to bolo také príjemné, že ho zakomponovala všade, kde sa dalo) a celkovo nešetrila obrazným jazykom (dúfala, že tým farára poriadne šokuje).

List bol napísaný na stroji, ale v skutočnosti ho vykričala.

Keď bola hotová a vložila ho do obálky, uvažovala, kedy naposledy písala list. Nie esemesku, mail či pracovný list, ale list od jedného človeka druhému. Muselo to byť ešte v škole, písala vtedy priateľke, s ktorou si už dlhšie vymieňali listy a delil ich celý oceán. Bolo to určite pred dvadsiatimi rokmi, veď teraz má už tridsaťdeväť.

Za školských čias sa vyskytli aj iné listy, životne dôležité, tak jej to aspoň vtedy pripadalo: „*Chceš so mnou chodiť? Prosím zakrúžkovať: áno/nie/možno.*“ Alebo: „*Stretneme sa dnes za športovou halou? Chcela by som ti niečo povedať...*“ s modrým srdcom vyfarbeným modrým atramentom.

Najkrajšie listy, aké kedy Kati dostala, však pochádzali od starej mamy Kathariny. Bola vtedy už príliš stará na cestovanie, a tak každé Vianoce napísala Kati list. V prvých rokoch bola bankovka priložená k nemu dôležitejšia než slová v ňom, ale s každým rokom sa to čoraz viac menilo, až jedného dňa

už nebolo treba peniaze, aby list otvorila skôr ako iné darčeky a prečítala ho.

List znamenal čas a námahu, dôkaz, že človek myslí na druhého. Najhodnotnejší dar. V tom sa podobal domácim džemom, hoci boli nechutné, vlastnoručne pleteným ponožkám, hoci škriabali, a prvým neidentifikovateľným čmáraniciam, ktoré pyšne rozdávali deti. Všetko to bolo nekonečne cenne, keď si človek uvedomil, čo vlastne dostal.

Ak však bol list pre farára darom, potom takým, aký určite nechcel dostať.

Napriek tomu bol skvelý pocit hodiť mu ho do schránky.

Keď ani po týždni neprichádzala odpoveď, Kati začala pochybovať, či kňaz list vôbec čítal, alebo či ho jeho sekretárka rovno nehodila do koša. Okamžite sa opäť dostavil hnev ako čerstvo rozduchaný oheň. Bez váhania napísala nový list (s ešte väčším počtom výkričníkov), zašla k fare, zazvonila a zmätenému kňazovi ho prečítala. Stál vo dverách v obnosených papučiach a župane a po celý čas si mädlil ruky, akoby tým chcel zvrátiť to, čo sa mu práve dialo.

Pre Kati vôbec nebolo ľahké prečítať mu list. Nedokázala ani zdvihnúť zrak k farárovi, nieto sa mu ešte pozrieť do očí. Ale s každým slovom, ktoré vyslovila, sa ešte viac vzpriamila a sprvu roztrasený hlas mala čoraz pevnejší.

Keď skončila, vtisla farárovi list do zopätých rúk a odišla. Na jeho volanie nereagovala.

„*Zbohom*,“ bolo posledné slovo v liste a ním zavrela a zamkla za sebou jednu dvere.

Cestou domov sa Kati kráčalo ľahšie. Cítila však, že v nej ešte zostala ťažoba, niečo nevypovedané, čo bolo konečne treba vysloviť nahlas. Že bude treba ďalšie listy na to, aby prerezali jej okovy. Papier dokáže byť pekelné ostrý a jeho hrany režu ako čepele.

Najdôležitejšie je to magické slovo *Zbohom*. V ňom spočíva skutočné vyslobodenie, ak je myslené úprimne. S ním sa zbaví všetkého hnevu, nenávisť, vlastného sklamaní.

Kati najprv postupovala chronologicky a uvažovala, kedy jej v detstve tak ublížili, že na to nemôže zabudnúť. Aj keď išlo len o nejakú drobnosť. Vyčistiť stôl znamená nezanechať na ňom ani omrvinku. Takže list dostala aj Petra Lobnerová, dievča zo susedstva, ktoré jej nechcelo dať ani jediného králik, hoci sa rýchlo množili, ako to už s králikmi býva. Petra tiež dostala jeden pozdrav *Zbohom!* Aj prezident futbalového klubu dostal list, pretože ako tréner nechcel pripustiť, aby Kati hrala s chlapcami. Niežeby mala rada futbal, ale vylúčiť ju len preto, že je dievča? *Zbohom!* Aj nepriateľský šofér autobusu, ktorý ju nevzal, hoci mu stačilo jednoducho otvoriť dvere, keďže stál na červenej, ale namiesto toho sa na ňu len pozeral a vyčítavo si ťukal na hodinky. *Zbohom!* Alebo chlapec – označenie „ex-priateľ“ by bolo preňho príliš lichotivé –, s ktorým zažila svoju

prvú milostnú skúsenosť. Po vinobraní. Chcela to, lebo bola zamilovaná. Ale nie tak ako on. On chcel iba *to*. Všetci ju varovali. *Zbohom, do pekla s tebou!*

S každým listom sa v Kati čoraz viac prehlbovalo vedomie, že je pripravená rozlúčiť sa nielen s minulosťou, ale aj so svojím životom na tomto mieste. Že odíde, musí odísť. Lebo za všetky tie roky tu nenašla svoje miesto. Ani prácu, ktorá by ju napĺňala, či muža, ktorý by ju skutočne miloval, a ona by ho mohla milovať bez záchranej siete, ani dieťa, ktoré by z tej lásky vzniklo. Nezasadila strom, ani len prvosienu. Možno ju to čaká niekde inde. Kati chcela konečne vedieť, čo všetko sa dá urobiť s tým čudným darom, ktorý sa nazýva život. Mala pocit, že ho ešte ani poriadne nerozbalila, a pritom už videla dátum expirácie.

Doteraz nemohla odísť a nechať matku po otcovej smrti samu. Hoci si vždy želala odísť, cestovať až na koniec dúhy a tam hľadať šťastie, ako to robili hrdinovia v starých príbehoch. No ten, kto odíde, sa nerozlúči len so zraneniami a sklamaniami, ale aj so všetkými dobrými spomienkami.

Takže Kati začala písať listy aj ľuďom, ktorým mala byť za čo vďačná. Listy písala rukou, čo bolo nezvyčajné, keďže to už niekoľko desaťročí nerobila a musela si najprv spomenúť na svoj rukopis.

Jeden list dostal aj opravár áut, lebo jej dal päťpercentnú zľavu, keďže bola taká dobrá zákazníčka. Aj jej prvá „najlepšia priateľka navždy“, ktorej dovolila čítať svoj denník – ako jedinému človeku na svete.

Ďalej susedka, ktorá jej vždy požičala kosačku, keď jej vlastná v oblakoch dymu vypustila dušu. Tridsať listov, tridsaťkrát búšenie srdca až v hrdle, tridsaťkrát „zbohom“.

Adresátka listu číslo 31 nedostane rukou napísané riadky.

Gudrun Lupenauová žila v bungalove obrastenom brečtanom. Keď Kati stlačila ošúchaný medený zvonček, nikto neotvoril.

Kati počká. Aj hodinu. To je jedno z pravidiel, ktoré si stanovila. Ďalšie bolo začať čítať list hneď, ako sa pred ňou objaví adresát, aby sa predtým nestratila v rozhovore o nepodstatných veciach (ako sa to stalo pri liste písanom na stroji pre Marcusa, ktorému venovala prvý bozk, a pri liste napísanom rukou pre Franka, s ktorým sa prvý raz *ozajstne* bozkávala).

Po štyridsiatich troch minútach zaparkoval na príjazdovej ceste žltý Fiat 500 a z neho vystúpila Gudrun Lupenauová, ktorá ani vo veku sedemdesiatdva rokov nestratila nič zo svojej impozantnosti. Vysoká, v béžovom svetri, sivé vlasy zostrihané do praktického pážacieho účesu. Keď cez okuliare s červeným rámom zbadala Kati, oči jej veselo zaiskrili.

„Božemôj, Kati! Čo ty tu robíš? Ako rada ťa opäť vidím po toľkých rokoch! Koľko to už vlastne je? Ach, veď to je jedno. Vždy som mala rada tvoj smiech, vždy si tak pekne žiarila!“ Vytiahla z vrecka nohavíc kľúče od domu. „Keby som vedela, že

dnes navštíviš svoju starú triednu učiteľku, prišla by som skôr. Práve sa vraciam z lavičky pri rieke, vieš ktorej. Mesto ju tam postavilo až minulý rok. Musíš len prejsť okolo starej usadlosti, vieš, to opustené hospodárstvo, potom to už nie je ďaleko. Vždy tam chodievam, keď potrebujem premýšľať alebo si uľaviť na duši.“ Otvorila dvere domu. „Ale teraz už povedz, čo ťa ku mne privádza. Dáš si niečo na pitie? Ach, nič tu nemám. Okrem kávy, tá je tu vždy!“

Kati už desaťročia nepočula ten priateľský hlas, človek si na ňom podľa výrazne artikulovaných slabík hneď všimol, keď sa zmenil na karhanie. Ale hneď pri prvom slove znova znervóznela, ako keď mala šesť rokov, učiteľka ju vyvolala k tabuli a ona musela pred celou triedou riešiť úlohu z matematiky. Kati si pripadala ako strom, ktorý síce rokmi získal mnoho letokruhov, ale vnútri zostal rovnaký.

Rýchlo vytiahla z obálky list a roztvorila desiatiový papier. Trasúcim sa hlasom začala čítať:

*Pani Lupenauová,
vzali ste mi vieru v samu seba, keď ste mi odporúčali školu pre ďalšie štúdium. V štvrtej triede som toľko cvičila a biflovala sa, aby som sa zlepšila vo všetkých predmetoch. Počas školského roka ste ma tak často chválili, a predsa ste mi nakoniec nedali odporúčanie na gymnázium. Nedokázala som to pochopiť. Celý týždeň som plakala a nevedela, čo som*

urobila zle. A prečo ste po celý ten čas niečo predstierali a potom mi urobili toto.

Mala som vás totiž veľmi rada. Vtedy som sa kvôli vám dokonca chcela stať učiteľkou.

Preto bola vaša zrada o to väčšia.

Iní by sa pozviechali a chceli by to ukázať svetu. Ale ja som bola len zlomené dievčatko, ktoré si odvtedy myslí, že nie je dostatočne bystré. Keď sa o niekom dozviem, že má maturitu, cítim sa ako druhotriedny človek.

Pritom hlboko vo vnútri viem, že by som to tiež zvládla, keby ste mi vtedy dali šancu, namiesto toho, aby ste ušliapali moju sebadôveru.

Kati podala list Gudrun Lupenauovej. Posledné slovo dávno poznala naspamäť. To najťažšie prišlo na záver. Ako vždy sa musela najprv zhlboka nadýchnuť, aby v sebe našla silu myslieť to vážne. Aj keď zatiaľ len v tejto krátkej chvíli.

Zbohom.

Kati vtisla Gudrun Lupenauovej do ruky list aj obálku a potom sa jej otočila chrbtom. Rýchlo odísť bolo dôležité, skôr než by ten druhý stihol zareagovať. Ale jej stará triedna učiteľka zareagovala hneď, rýchlymi krokmi podišla k nej a s plačom zavrela oči.

„Ach, Kati, moja Kati! Je mi to tak ľúto! Je mi to tak veľmi, tak strašne ľúto!“

Kati jej neopätovala objatie; nestála o náklonnosť

Gudrun Lupenauovej a už vôbec jej nemienila žiadanu prejaviť. Chcela len odísť.

„Ja som to predsa myslela len dobre!“ dostala zo seba jachtajúc učiteľka.

Veta, ktorú Kati nikdy nemala rada. Nedala sa brať vážne.

„Nie, nemysleli!“

Stará žena uvoľnila objatie a chrptom ruky si zotrela slzy z tváre. „Urobila som to predsa len preto, že na tom trvala tvoja mama.“

„*Moja mama?*“

„Áno, vtedy na rodičovskom združení som žiarila radosťou, keď som jej hovorila, aká si usilovná a že ti môžem dať odporúčanie na gymnázium. Ale ona to nechcela.“

„Ale... veď to nedáva zmysel.“

Gudrun Lupenauová držala v rukách list, akoby bol lepkavý a neprijemný ako mucholapka. „Myslela si, že to potrebuješ, že si typ dievčaťa, ktoré musí prekonávať prekážky. Odpovedala som jej, že ťa napriek odporúčaniu nemusí poslať na gymnázium, ale ja chcem písomne odmeniť tvoje úsilie. Vtedy ma požiadala, aby som to nerobila, pretože to medzi vami vyvolá spor, a to predsa nechcem. Obrátiť dcéru proti matke. Nerozumela som tomu, bolo to v rozpore s mojím vnútorným presvedčením. Bola som si istá, že máš na to, aby si zvládla maturitu. Ale predou mnou stála plačúca matka, ktorá hovorila, že chce pre svoje dieťa len to najlepšie.“ Gudrun Lupenauová nahlas preglgla. „Vtedy som ešte bola

mladá učiteľka. O pár rokov neskôr by som sa nedala zmiašť, ale vtedy... Vždy som dúfala, že to bolo správne rozhodnutie. Ale teraz... je mi to tak strašne ľúto! Už nikdy to však nenapravím.“ Opäť zovrela svoju malú žiačku v náručí.

Vtedy Kati pochopila, že niekedy môže byť dokonca aj objatie úderom osudu.

Kati porušila svoje najdôležitejšie pravidlo: prečítala list a zostala. Vypila čerstvo zaliatu filtrovanú kávu s kondenzovaným mliekom, hoci vlastne žiadnu nechcela. Vysušila slzy na tvári Gudrun Lupenauovej belasým pijavým papierom, ktorý ležal na kuchynskom stole, a venovala svojej starej učiteľke útechu, hoci by ju sama potrebovala oveľa viac.

Až po dvoch hodinách povedala „Zbohom“ a myslela to dobre.

Potom išla k rieke, popri niekoľkých predzáhradkách prešla až na okraj dediny, okolo opusteného hospodárstva až k lavičke, kde mohla uľaviť svojej duši. Ale Kati sa zdala vlastná duša taká ťažká, že určite padla až na zem.

Malá riečka sa tu jemne vlnila, na brehu ležali do hladka omyté okruhliaky a jesenne sfarbené listy. Deti tu z vetvičiek postavili malú hrádzu, rieka sa prelievala ponad jej tenké podpery a pritom veselo žblnkala.

Keď bola mladá, hrávala sa aj tu, ale potom odrazu stratila chuť. Lebo rieka mohla opustiť dedinu, len tak jednoducho, nikto ju nezadržal. Zato ona nemohla odísť ani robiť, čo chcela. O všetkom rozhodovala jej matka. Ktorá to s ňou predsa myslela len dobre.

Lavička na ulavenie duši bola z nehrdzavejúcej ocele, sedadlo a operadlo bolo z mriežky, ktorá pripomínala kuchynské strúhadlo. Pod ňou už nerástla tráva, pravdepodobne ju zodrali topánky tých, čo tu sedávali – ale mohli ju odplašiť aj ich duše. Okrem Kati nebol pri rieke nikto, len vietor šumiaci vo vrcholcoch dubov, líp a gaštanov. Tu vonku je všetko také pekné, pomyslela si Kati, keď si sadla, a v jej vnútri všetko také nepekné.

Chcela sa opýtať matky, prečo to vtedy urobila. Ale mŕtvi nepočujú otázky cez tolľkú zem na hrobe, akokoľvek hlasno sa človek pýta. Ani keď kričí. Preto Katine výkriky zostali v nej a nemohli sa dostať von.

Jej matka bola to, čo kedysi nazývali pravou dámmou. Dobre vyzerajúca štíhla žena, vždy perfektne oblečená, s francúzskym šarmom, správaním a spôsobom vyjadrovania. Patrila k lepšej spoločnosti v meste. Bola hlavnou tajomníčkou starostu s dôrazom na slove „hlavnou“.

Nebola to žena s veľkým srdcom, ale pre Kati tu vždy bola a v jej živote znamenala veľa. Bola typom ženy, ktorá človeku v zime sťahuje čiapku s brmbolcom hlbšie na uši, desiatu vždy zabalí do viac papiera ako treba a trikrát opakuje, že sa cez ces-

tu neprechádza inde, len po prechode pre chodcov. Najradšej by Kati zavrela pod sklený zvon. Neprestalo to, ani keď bola jej dcéra už dávno dospelá. Kati k nej mala dobrý vzťah, ale čoraz viac jej pripadala skôr ako gardedáma, než ako matka. Stále dúfala, že sa to jedného dňa zmení, že z gardedámy sa vykluje ozajstná matka ako motýľ z kukly. Ale mama sa nikdy nezakuklila.

Kati vstala a podišla k rieke, hľadala miesto, kde bolo koryto plytké a voda tiekla pomaly. Jej odraz na hladine bol roztrasený, neostrý. Ale oči jej mamy tam boli. Kati v nich hľadala odpoveď, ktorá by všetko vysvetlila, ospravedlnila a neotvorila by nové rany.

„Prečo?“ pýtala sa, akoby musela otázku za každú cenu vysloviť, musela ju vypustiť do sveta, aby na ňu mohla dostať odpoveď.

Odzrazu začula šuchot, akoby sa cez kopy lístia prehnal prudký vietor.

Až keď zvuk pomaly doznel, rozoznala Kati trepot veľkých krídel.

Odzrazu stál pred ňou vo vode a pil. Pozrel sa na ňu a vydal hrdelný zvuk, ktorý znel ako „gru, gru“. Nad oboma očami, ktoré teraz upieral na Kati, mu svietila červená bodka. Žeriav meral viac než meter, jeho rozprestreté krídla určite aj dvojnásobok. Perie mal strieborné a od spodného okraja krku až po hlavu sa mu tiahol široký čierny pruh. Čierne boli aj konce krídel, akoby mal na nich navlečené dlhé glacie rukavičky.

Kati ticho stála.

Žeriav meravo podišiel na svojich dlhých nohách bližšie a nakláňal hlavu raz na jednu, raz na druhú stranu, upierajúc na ňu zreničky ako čierne kvapky v žltých očiach.

„Čo tu robíš sám?“ zašepkala Kati.

Zdvihol nohu a ukryl ju do peria. Rovnováhu sa mu darilo udržať bez námahy.

„Zablúdil si?“

Po oblohe tiahol tmavý trojuholník, ktorý tiež vydával hrdelné zvuky. Pieseň žeriavov rozprávala o túžbe po diaľkach, po teplej krajine na juhu.

Kati ešte nikdy nebola tak blízko k takému veľkému vtákovi. Preto na chvíľu zabudla na všetok svoj hnev a sklamanie. Táto chvíľa bola darom.

Vtom preťal ticho mužský hlas ako sekera.

„Nehýbte sa! Presne tak!“

Kati sa pozrela na druhý breh, zažmúrila do slnka a zazrela obrys muža, ale tvár nerozoznala.

„Len nechodte preč, prosím vás!“ zvolal a podišiel bližšie. „Ani krok! Prosím!“

Žeriav sa vyplašene pozrel na muža, potom sa rozbehol popri rieke, bežal čoraz rýchlejšie, potom roztiahol krídla a silnými švihmi sa zdvihol k nebu, za ostatnými žeriavmi.

Muž prišiel ešte bližšie. Nebol už ďaleko od koryta rieky.

Kati hľadela za žeriavom, mala pocit, že vzal so sebou aj ten krátky perfektný okamih. Vzdychna si a odvrátila sa od rieky.